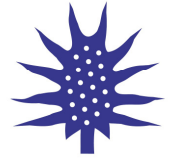

Aan: Gemeente Amsterdam
t.a.v. de directeur Ruimte en Duurzaamheid
Postbus 2758
1000 CT Amsterdam

Betreft: Zienswijze Groenvisie 2050, een leefbare stad voor mens en dier

Amsterdam, 19 juni 2020

Geachte mevrouw/heer,

Hierbij dienen we een zienswijze in over de Groenvisie 2050.

Algemene indruk

Belangrijke aandachtspunten en intenties

De intentie om de Groenvisie 2050 als één van de bouwstenen te kunnen inzetten bij de Omgevingsvisie is goed en nuttig. Het is duidelijk dat de opzet van de Groenvisie 2050 daarop probeert in te spelen. Er zijn verschillende interessante aandachtspunten die in de Groenvisie naar voren komen. Het lijkt erop dat 'het streven naar onderlinge samenhang tussen groene en blauwe gebieden en verbindingen' wat dat betreft een kansrijk onderdeel is. Andere interessante aandachtspunten zijn:

- Verbeteren bereikbaarheid groen vanuit de woonbuurten (groen dichtbij bij ieder huis).
- Streven naar meer bomen (met lange levensduur), stadsbossen en minibossen.
- Inzetten op meer biodiversiteit, klimaatbestendige en gezonde stedelijke leefomgeving.
- Het opstellen, elke vijf jaar, van een uitvoeringsprogramma, inclusief financiering (Groenvisie is een bouwsteen van de Omgevingsvisie).
- Het streven om de stedelijke opgaven niet ten koste te laten gaan van de groene ruimte en de groene kwaliteit.
- Streven naar verknoping van groene openbare en private gebieden of plekken.
- Streven naar onderlinge samenhang tussen bovengrondse en ondergrondse condities.

In hoeverre de realisatie van een en ander zal plaatsvinden blijft echter moeilijk in te schatten, omdat er weinig meetbare of concrete doelen zijn gesteld. In het krachtenveld van de economische en sociale belangen blijken ze dan al gauw buiten de boot te vallen.

Groenvisie 2050 past in een trend

De (concept) Groenvisie Amsterdam 2050 past in de trend om beleidsdoelen in meer algemene termen te omschrijven, als een reeks van goede voornemens en bedoelingen. Dat resulteert veelal in een serie, vaak los van elkaar staande streefpunten, waaraan geen analyse op basis van feiten en cijfers ten grondslag ligt.

Voornemens en beschrijvingen blijven erg algemeen: *“Gezien het belang van groen, mogen de stedelijke opgaven niet ten koste gaan van de groene ruimte en de kwaliteit daarvan. We gaan juist, waar mogelijk, meer groen maken en het bestaande groen beter benutten.”* (pag. 5) en *“We maken meer plekken groen, verbinden bestaand groen en zorgen dat groen meer waarde heeft voor mensen en dieren”* (pag. 23).

We missen een definitie van wat onder ‘groen’ wordt verstaan. Ook het begrip ‘natuur’ is niet gedefinieerd. Met het voornemen om het groen “beter te benutten” kan men daardoor alle kanten op. Betekent het bijvoorbeeld dat een stille en diervriendelijke plek nóg stiller en diervriendelijker gemaakt moet worden of dat er op zo’n plek juist een meer publiek aantrekkende voorziening zou moeten komen die volgens sommigen een ‘betere’ benutting van groen zou inhouden?

De Groenvisie wordt gekenmerkt door een optimistische toon en de voorgenomen doelen worden soms te gunstig naar voren gebracht en historisch gezien onjuist. Er worden enkele keren opmerkingen gemaakt over ‘het meeste’ en ‘het beste’ die twijfelachtig zijn en weinig onderbouwd, zoals: *“In deze nieuwe bloeiperiode van Amsterdam waarin de stad groeit, krijgt het groen nog meer aandacht bij de inrichting van nieuwe wijken dan vroeger”* (pag. 13).

Het is feitelijk onjuist om te stellen dat men nu meer aandacht aan het groen besteedt dan vroeger. Het lijkt ons nagenoeg onmogelijk om meer aandacht en realisatie van groen te realiseren dan in de ‘Wederopbouwtijd’ op

basis van het AUP is gebeurd. Men drukt zich daarmee ook laatdunkend uit over de voorgaande tijd, waarin een enorme opgave op het gebied van bouwen en groenaanleg door de overheid is gerealiseerd.

Er wordt niet of te weinig inzichtelijk of begrijpelijk gemaakt waarom de aanpak en opzet van de Groenvisie afwijkt of anders is dan de eerdere groenvisies (zie bijvoorbeeld de Agenda Groen 2015-2018 - vastgesteld door B&W op 30-06-2015) en waarom er voor de toegepaste opzet is gekozen (o.a. het toepassen van de vier principes). Bijvoorbeeld: waarom lijkt er meer ingezet te worden op het ontwikkelen van een groen netwerk dan op het verder uitbouwen van de hoofdgroenstructuur?

Ook wil men zich niet of zo weinig mogelijk vastleggen op concrete doelen. Dat is terug te vinden in de bijbehorende kaarten en plattegronden, die houdt men bij voorkeur schetsmatig, vrijblijvend en weinig concreet.

Fysiek-ruimtelijke claims blijven onbenoemd en worden uit de weg gegaan.

Het gaat om een aantal gelijkwaardige intenties die aan de politiek en de burger worden voorgelegd.

Het onderscheid tussen hoofd- en bijzaken, tussen structurele en plaatselijke onderdelen vervaagt grotendeels. Dat vindt men terug in de omschrijving van definities, die worden ook algemener van karakter.

Concrete uitspraken over het uitbreiden van sportvoorzieningen, volks- en schooltuinen ontbreken. Dat kan nadelige gevolgen hebben voor de natuurbescherming, de rustplekken e.d., omdat te verwachten is dat men in de loop van de tijd dergelijke gebieden gedeeltelijk wil gaan benutten voor bovengenoemde bestemmingen.

Het kan ook schade berokkenen aan (kwetsbaar) groen erfgoed. En de karakteristieke verschillen tussen parken of groene gebieden kunnen verminderen of worden aangetast. Een dergelijk 'mechanisme' zit al gauw in het hanteren en toepassen van de vier principes besloten: 1. *Genoeg gevarieerd groen*; 2. *Groen dat bijdraagt aan opgaven*; 3. *Natuurinclusief aanleggen en beheren*; 4. *Samen werken aan groen*. Zo'n benadering leidt tot puntsgewijze opsommingen van voornemens die al gauw los van elkaar staan, waardoor onderlinge afwegingen en prioriteiten grotendeels achterwege blijven. Een analytische benadering, waarbij verschillende schaalniveaus worden onderscheiden, kan hierbij nuttig zijn. De onderbouwing van de doelen ontbreekt grotendeels.

Toetsing van beleid

Deze aanpak heeft tot gevolg dat tijdens het realisatieproces het beleid slecht getoetst en gecontroleerd kan worden: in hoeverre worden beleidsdoelen wel of niet behaald? Dat komt mede doordat in het beleid de inzet en financiering van particulieren (bedrijven, burgers en andere investeerders) als fundamenteel onderdeel van het verwezenlijken van de visie wordt gezien. De verhouding tussen die twee grootheden, de gemeente en de particulieren, wordt daarbij niet duidelijk.

Daarmee is de visie tot een systematiek voor het bestuurlijk en ambtelijk handelen van de gemeente teruggebracht. Er is geen concreet – planologisch – perspectief dat aangeeft waarop ingezet wordt en waaraan het beleid van het gemeentebestuur kan worden getoetst.

Vrijblijvend

De ambities in de Groenvisie 2050 geven de indruk hoog te zijn, de inschatting is dat de doelen en resultaten in de praktijk al gauw erg pragmatisch en ad hoc van karakter zullen zijn. De indruk die het rapport achterlaat is dat er ruimtelijk en fysiek weinig op stapel staat wat de uitbreiding van het stedelijk groen en natuur betreft. Men zet vooral in op het-waar-mogelijk vergroenen van stenige omgevingen en het toegankelijker maken van allerlei groengebieden, inclusief het toevoegen van allerlei functionele en programmatische voorzieningen.

Echt nieuwe doelen die verder gaan dan het transformeren en/of aanpassen van delen van bestaande groenvoorzieningen zullen maar spaarzaam bereikt worden, is onze verwachting. Het onderdeel 'groene en groenblauwe verbindingen' lijkt nog het meest kansrijk te zijn, omdat ze zonder veel structurele en planologische maatregelen realiseerbaar zijn.

Een groenvisie zou analytischer en concreter van opzet moeten zijn, met meer feiten en met goede definities onderbouwd.

De algemene indruk is dat de doelstellingen van de Groenvisie 2050 veel te vrijblijvend zijn.

Natuur

Het verschil tussen 'groen' en 'natuur' komt niet duidelijk naar voren in de Groenvisie 2050, zowel wat betreft de verschijningsvorm als wat betreft het beheer. Wat ons in negatieve zin verbaast, is dat er met geen woord gerept wordt over de ecologische structuur, het Natuur Netwerk Nederland en ecologische verbindingzones. We missen de connectie met de Ecologische visie. Wat is er tegen een gecombineerd groen-ecologische visiedocument?

Hieronder gaan we wat dieper in op verschillende elementen uit de Groenvisie 2050.

Elementen uit de Groenvisie

Vergroenen van daken e.a.

Men heeft hoge verwachtingen van het vergroenen van daken, dekken, wanden en gevels, in combinatie met zonnepanelen. Hoe denkt men het vergroenen van (bestaande) private terreinen, daken, gevels e.d. te bereiken? Het lijkt vooral door particulier initiatief te moeten gebeuren, zoals ook van andere vergroeningsprojecten verwacht wordt. Dat ziet men als een structureel onderdeel.

De vraag is in hoeverre dat het geval kan zijn in de bestaande stad, mede vanuit constructieve en financiële beperkingen.

Men zet daarbij ook uitgebreid in op het toegankelijker maken van privéterreinen. Dat is een onzekere factor bij een steeds compactere stad.

De eigen ambities en inspanningen van de gemeente zouden in de Groenvisie meer op de voorgrond mogen staan.

Er is geen verband gelegd tussen het aanleggen op grote schaal van daktuinen en de watertoevoer. Wat betekent het bijvoorbeeld bij grote perioden van droogte? Wat betekent het in zulke perioden voor het watergebruik?

Uitbreiding van groen

“Het is een lastig karwei om in een verdichtende stad te zorgen voor een kwalitatieve en kwantitatieve uitbreiding van het groen, maar dat is wel nodig.” (pag. 13). Er worden vier hoofdredenen genoemd om in de Groenvisie op in te zetten: gezondheid, sociaal welzijn, klimaatadaptatie en natuur.

Het is onduidelijk hoe men denkt aan een kwalitatieve en kwantitatieve uitbreiding van het groen te voldoen in samenhang met het verdichten van de stad.

“Gezien het belang van het groen mogen de stedelijke opgaven niet ten koste gaan van de groene ruimte en kwaliteit ervan.” (pag. 5) Dit is een belangrijk uitgangspunt. Maar hoe pakt dit in de praktijk uit? Zie bijvoorbeeld het Diemerpark. De natuur- en recreatieve waarde daarvan is evident. Niettemin bestaat er een plan om er nog meer kunstgras sportvelden aan te leggen: een stedelijke opgave die veel beter op het Strandeiland gerealiseerd kan worden.

Groene structuur

De kaartjes in de Groenvisie 2050 geven wat groene vlekken en lijnen weer op een ondergrond die de gemeente Amsterdam lijkt voor te stellen: zeer schetsmatig, vrijblijvend en weinig concreet.

We verbazen ons erover dat de afbeelding op pag. 23 werkelijk het ultieme *“toekomstperspectief op de groene structuur van Amsterdam voor het bovenwijks groen”* toont. In hoeverre vormt dit een herziening van de Hoofdgroenstructuur? Waar zijn de ‘Groene as’, de ecologische verbindingszone ‘Gooi – Waterland’ en de ‘Natuurboog’? (zie de Structuurvisie Amsterdam 2050 pag. 138)?

Wat houden de ambities en concrete inspanningen in ten aanzien van de Hoofdgroenstructuur als bovenwijks kader?

Groene routes

Gestreefd wordt naar een sterke groene structuur door het onderling verbinden van groene gebieden (openbaar en privé) tot een samenhangend netwerk.

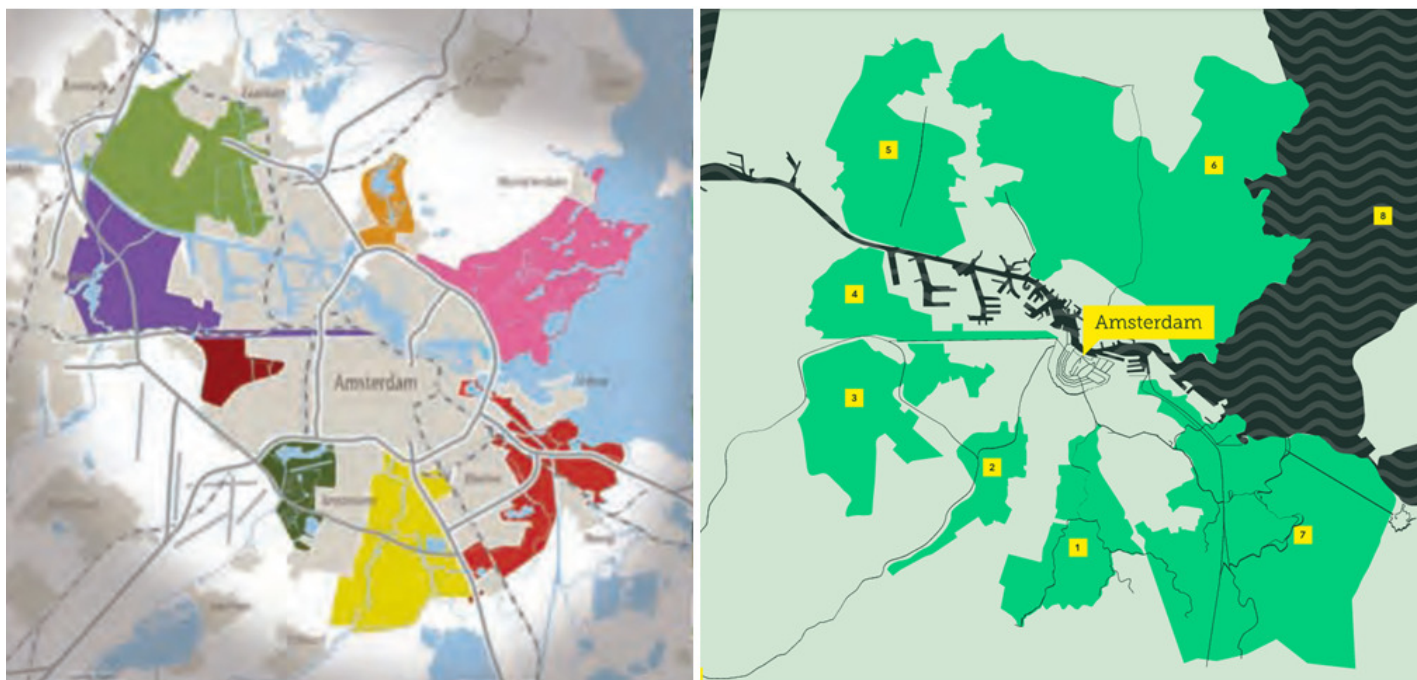
“We maken groene routes. Die beginnen bij de gebouwen en zijn via straten, pleinen, wegen en parken te volgen tot in de landschappen rondom de stad, die als groene vingers de stad in steken. We doen dat samen met bewoners, bedrijven en organisaties.” (pag. 24). In feite wordt hier de aanleg van fiets- en wandelroutes door de groene gebieden mee bedoeld.

In de verklarende woordenlijst blijkt onder ‘Groennet’ het fietsnetwerk te worden verstaan (Meerjarenplan Fiets 2017-2022). Dat is verwarrend en mogelijk misleidend. Waarom wordt het niet het (Groene) Fietsnet(werk) genoemd?

In hoeverre gaat de uitbreiding van het aantal routes door de groene gebieden ten koste van het groen en de natuur? Dit mede in relatie tot de vier principes, waardoor al gauw sprake zal zijn van een toename van de hoeveelheid functies en voorzieningen. In hoeverre gaat dit ten koste van de stille en rustgebieden?

Scheggen en ‘landschapsparken’

De kaartjes op pag. 23 en pag. 58 tonen volgens de legenda ‘koppen van scheggen’. Deze aanduidingen reflecteren een opvatting van wat de Amsterdamse scheggen precies zijn, die afwijkt van bijvoorbeeld die van Arcam en de Visie Groengebied Amstelland.

Links: de scheggen volgens Concept Visie Groengebied Amstelland, DRO Amsterdam, 18-06-2009, pag. 18

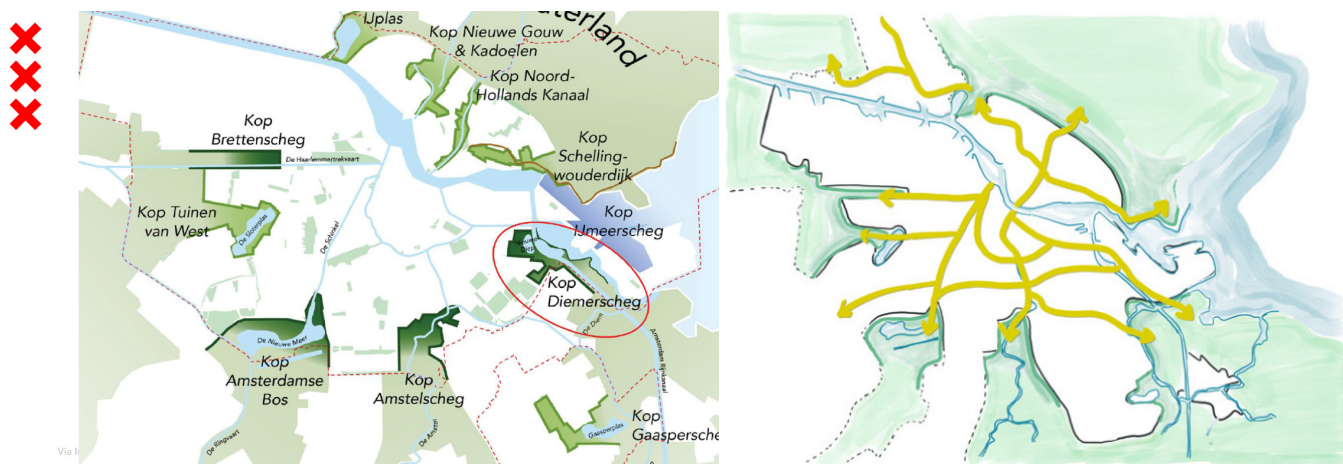
Amstelland Amsterdamse bos Sloterscheg Spaarnwoude Zaanse scheg;
Twiske Randzone Waterland Diemerscheg

Rechts: de scheggen volgens Arcam:

1 = Amstelscheg 2 = Amsterdamse Bosscheg 3 = Scheg van West 4 = Brettenscheg
5 = Zaanse Scheg 6 = Waterlandscheg 7 = Diemerscheg 8 = IJmeerscheg.

De omschrijving van de ‘kop’ van een scheg onder de term ‘Scheggen’ in de woordenlijst is niet geheel juist: het zijn die gebieden die het verst in het stedelijk weefsel doordringen, dus niet ‘ze liggen het dichtst tegen de stad’.

In het kader van het project ‘Vernieuwing Diemerpark’ in het gebiedsplan 2020 werd ons een afbeelding van de koppen van de scheggen getoond die hieronder links is weergegeven. Ter vergelijking staat rechts de afbeelding uit de Groenvisie (pag. 58).

Twee opvattingen van de gemeente Amsterdam over de koppen van de scheggen.

Links: 03-03-2020 (bron onbekend) en rechts de Groenvisie 2050

Opvallend is dat in de eerste opvatting het Flevopark en het Diemerpark onderdelen zijn van de Diemerscheg terwijl deze daar volgens de Groenvisie niet toe zouden behoren.

Als de koppen van de scheggen tot landschapsparken zouden moeten worden ontwikkeld, zoals in de Groenvisie op pag. 57 staat, maakt het nogal wat uit wáár deze zijn gesitueerd. Om de positie en het karakter van het groen te kunnen duiden zou omschreven moeten worden wat de ‘kop’ van een scheg qua hoedanigheid inhoudt. Om

diverse redenen lijkt het ons in ieder geval van belang dat er binnen de gemeente één visie wordt gehanteerd over de (koppen van) de scheggen.

Relaties met andere belangrijke stedelijke voorzieningen zoals bijvoorbeeld de nabijheid van een openbaar vervoersknooppunt zouden benoemd moeten worden.

Welke maatregelen en garanties worden er gegeven om de scheggen open en groen te houden en woningen, kantoren en bedrijven in de bestaande stad te bouwen? Dat lijkt ons bij voorbaat een onhoudbare stelling, bijvoorbeeld omdat blijkt dat de koppen van de scheggen voor een groot deel bebouwd worden (zie bijvoorbeeld de kop van de Amstelscheg rond het Amstelstation).

Stadsranden

Groene gebieden, inclusief de 'landschapsparken', direct om de stad zouden toegankelijker gemaakt moeten worden.

Wat betekent dit voor de rustgebieden, de natuur en het karakter van groengebieden? Welke waarborgen zijn er ingebouwd voor rust, stilte en natuurbescherming?

De term 'landschapspark' is verwarrend in verband met het officiële begrip 'nationaal landschapspark'.¹

Op pag. 68 wordt opgemerkt dat de meeste stadsranden erg waardevol zijn in verband met biodiversiteit. Daarbij worden de Brettenzone, de Oeverlanden, de Noorder IJplas, het Diemerpark en de Bijlmerweide, het Diemerpark en het Diemberbos met name genoemd.

"Juist voor deze stadsranden, die vaak geen officiële beschermingsstatus hebben, is aandacht nodig voor behoud en verbetering van de biodiversiteit." Wat weerhoudt de gemeente om deze stadsranden een officiële beschermingsstatus toe te kennen? Kan er een indruk gegeven worden hoe men toch een zekere bescherming voor dergelijke gebieden kan ontwikkelen of waarborgen?

Parken

Op de afbeelding op pag. 50 met "parkgebieden" zijn de parken zeer globaal weergegeven. Wáár worden nieuwe stadsparken gepland? Hoe verkent men de mogelijkheden voor (potentiële) uitbreidingen van bestaande parken? In parken dient de tijdelijke opvang van water bij hevige regenval te worden verbeterd. Wat wordt er gedaan aan maatregelen in parken bij (extreem) droge perioden?

We missen opmerkingen over het verantwoord of duurzaam omgaan met evenementen in parken.

Stadsbossen, sportparken en school- en volkstuinen

Er wordt gestreefd naar de aanleg van nieuwe 'stadsbossen' en nieuwe 'stadsparken'. Waar worden nieuwe stadsbossen gepland en welke plaats nemen die in in de Hoofdgroenstructuur?

Concrete uitspraken over het uitbreiden van sportvoorzieningen, volks- en schooltuinen ontbreken. Wat is het programma voor de aanleg van sportparken, school- en volkstuinen?

Dit niet benoemen kan dat nadelige gevolgen hebben voor de natuurbescherming, de rustplekken e.d. Het kan ook schade berokkenen aan (kwetsbaar) groen erfgoed.

Er wordt geen indicatie gegeven waar en hoe stadsbossen gerealiseerd kunnen worden.

De opmerkingen over sportparken blijven erg algemeen en vrijblijvend. Op pag. 50 en pag. 51 wordt gesproken over "groene sportparken". We nemen aan dat niet bedoeld wordt dat "groene sportparken" sportparken zijn waar geen kunstgras (plastic) sportvelden aanwezig is, terwijl dat wel logisch zou zijn.

Waarom worden er geen mogelijkheden voor 'echte' sportparken aangegeven? Daar is behoefte aan, goed verspreid over de (gezonde, bewegende) stad.

Over volkstuinen wordt opgemerkt dat die meer openbaar gemaakt worden (transformatieproces). Er worden geen nieuwe terreinen of complexen aangelegd, de bestaande worden zoveel mogelijk beschermd.

Waarom worden er geen nieuwe volkstuincomplexen aangelegd? Daar is een groeiende behoefte aan. Het lijkt erop dat dit aan de particuliere markt wordt overgelaten.

In verband met begraafplaatsen worden puntsgewijs een aantal voornemens aangegeven. Er wordt niet echt een beleid uiteengezet waarin aandacht is voor de ecologische, cultuurhistorische en bijzondere verblijfswaarden van begraafplaatsen.

Kan het beleid ten aanzien van de begraafplaatsen en andere groene cultuurhistorisch belangrijke plekken nader worden toegelicht? Dat onderwerp blijft erg algemeen.

Strategisch Huisvestingsplan Bovenwijks Groen

Het Strategisch Huisvestingsplan Bovenwijks Groen en de vertaling naar de stadsdelen zijn belangrijke, wellicht cruciale onderdelen. Kan daar een indruk van worden gegeven? Hoe verhouden die zich met het Uitvoeringsprogramma Groen?

Gebruiksdruk en cultuurhistorische waarden

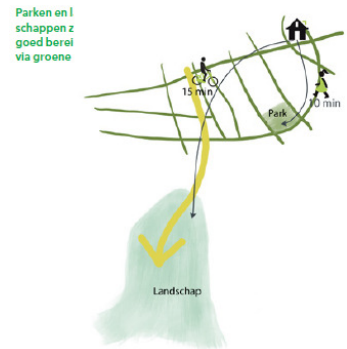
Hoe verhoudt de gebruiksdruk en de cultuurhistorische waarde (kwetsbaarheid e.d.) zich tot elkaar, juist als men veel groene gebieden en plekken toegankelijker wil maken?

Hoe houdt men het dichtbouwen van veel binnenhoven en -terreinen tegen in delen van de bestaande stad? Dat vindt de afgelopen jaren op een enorme schaal plaats.

Terzijde

Het visiedocument is rijk geïllustreerd met heel veel kleurrijke foto's. Dat staat wel mooi, maar voegt weinig inhoudelijks toe. Het komt de leesbaarheid niet ten goede en mensen die het document willen printen omdat ze het graag op papier lezen, zijn daarvoor een klein kapitaal aan inkt kwijt

Er is blijkbaar iets misgegaan met de toelichting op deze afbeelding op pag. 25 →

Nawoord

De Groenvisie 2050 begint met een Voorwoord van wethouder Ivens.

Hij begint met te schrijven *“Groen is voor veel Amsterdammers van grote waarde.”*

Dat klopt. Zeker voor de leden van onze vereniging van bewoners, liefhebbers van groen en natuur. Wij willen het Diemerpark zo natuurlijk, ruig en diervriendelijk mogelijk houden.

In dat streven worden wij echter gefrustreerd.

En daar is wethouder Ivens helaas medeverantwoordelijk voor.

Geen (verdere) plasticisering van het Diemerpark!

In het Diemerpark liggen zes plastic sportvelden plus nog twee kleinere plastic oefenveldjes.

In een bestuursopdracht door de wethouders Sport, Groen en Ruimtelijke Ordening in het kader van een project 'Vernieuwing Diemerpark' staat de doelstelling om in het Diemerpark nog vier volwaardige (lees: kunstgras) extra sportvelden te realiseren: twee hockey en twee voetbalvelden.

Dat betekent dus het inrijden van (nog meer) plastic in het park. Dat gaat ten koste van (écht) groen en natuur.

Het bestuur van stadsdeel Oost is met de opdracht aan de gang gegaan en heeft aan bewoners varianten voorgelegd voor de locatie van de extra sportvelden.

Of de bewoners überhaupt nog meer sportvelden in hun (!) natuurpark willen, wordt niet gevraagd.

Echter... voor de aanleg van extra sportvelden dient het bestemmingsplan aangepast te worden.

Voor een dergelijke ingreep is een advies van de TAC nodig. In beleidsdocumenten staat dat de TAC in een vroeg stadium van planvorming om (pre)advies gevraagd kan worden.

Waarom is dat hier niet gedaan? Waarom wordt er met bewoners gesproken over varianten van een plan voor waarover door de TAC wellicht negatief geadviseerd zal worden en waarover nooit inhoudelijk in de gemeenteraad over gesproken is?

Dit proces vinden we onbegrijpelijk en teleurstellend.

Wij willen graag meedoen aan het vergroenen van de stad. Daarom zullen we alles wat redelijkerwijs mogelijk is, in het werk stellen om te voorkomen dat de door de wethouders gewenste uitbreiding van het sportterrein in het Diemerpark daadwerkelijk gerealiseerd wordt.

Maar we doen méér.

'Protest(mini)bos'

Aan het bestuur van stadsdeel Oost (DB + bestuurscommissie) hebben we onlangs een rapport aangeboden met daarin concrete plannen voor een natuur- en mensvriendelijker inrichting van de oostelijke 'staart' van het Diemerpark, nabij de gemeentegrens met Diemen.

Onderdeel van dat rapport is een reëel plan voor de aanleg van een minibos op een 'lob' aan de zuidkant van de Diemerzeedijk. Die locatie ligt in de buurt van waar Vattenfall een biomassacentrale in gebruik wil nemen. Bewoners en ook de meerderheid van de gemeenteraad willen die biomassacentrale niet. Omdat bomen planten precies het tegenovergestelde van bomen verbranden is, zou het planten van zoveel mogelijk bomen op die 'lob' een ludiek protest zijn tegen de biomassacentrale.

De grond en toegangsweg naar de betreffende locatie aan de zuidkant van de Diemerzeedijk is al in handen van de overheid (Waterschap AGV), het bestemmingsplan staat het toe, er zijn geen andere belanghebbenden, er liggen geen leidingen onder de grond, etc., dus er zijn geen belemmeringen om daar een aantrekkelijk minibosje te realiseren.

We rekenen op steun van het gemeentebestuur, inclusief wethouder Ivens.

Uw reactie zien we tegemoet.

Met vriendelijke groet,
namens het bestuur van vereniging Vrienden van het Diemerpark
Kees Lakerveld

Leen Pauwels

Ijburglaan 904
1087 GE Amsterdam
 vriendenvanhetdiemerpark@gmail.com

¹ Wikipedia: "Een **Nationaal Landschap** is een gebied in Nederland waarvan is aangegeven dat er zich een unieke combinatie van agrarisch gebied, natuur en cultuurhistorie bevindt. In de Nota Ruimte van het Ministerie van VROM uit 2004 zijn ze als zodanig aangewezen".